

the elementary school; use the ways of activity and behavior patterns that are in line with the current legislation of Ukraine.

Key words: civic competence, teacher of the elementary school, legislation.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 316.6

А. О. Назмієв

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сучасне Українське суспільство, котре вибрало вектор Європейського розвитку, потребує розуміння компетентнісної особистості, формування якої є однією з головних завдань в інтеграції до нових умов.

Метою статті стало розкриття філософських поглядів на формування соціальної компетентності особистості за трьома течіями.

Аналізуючи філософську літературу, нами було з'ясовано, що проблема компетентності особистості привертає увагу філософів у контексті її *самореалізації або мистецтва жити* (П. Адо, Р. Барт, Н. Корабльова та ін.); *пошуків «нової етики»* (Г. Йонас, М. Конш, Е. Левінаста ін.); *осмислення викликів сучасної цивілізації і можливих відповідей на них* (Х. Арентс, В. Лозовой, В. Пазенок та ін.).

Поняття «соціальна компетентність» є інтеграцією термінів «*compete*» (доскональне володіння справою, знаннями) та «*socilis*» (суспільний, пов'язаний з життям та стосунками людей у суспільстві). Синтезуючі ці два терміни, соціальну компетентність можна трактувати як володіння соціальними повноваженнями, певним рівнем соціальної компетенції, соціальним значенням, які дозволяють існувати та діяти у соціумі [5].

Розглядаючи поняття соціальної компетентності в контексті *самореалізації або мистецтва жити* П. Адо виділяє два шляхи підготовки до досвіду або компетентності: когнітивний шлях, вивчення теології; практичний шлях, який веде до самого життєвого досвіду, аскетизму, самовдосконалення, досягнення морального ідеалу, зусилля щоб жити згідно Духу (інтелекту, «Я-концепції» [1]. У свою чергу Р. Барт компетентність вбачає як інтелігібельність (досягнутий інтелектом) у структуральній діяльності. Структуральний індивід бере дійсність, розділяє, потім об'єднує. Метою цих процесів є рефлексія,

проникнення в сутність речей [3]. Н. Корабльова описує процес самореалізації та становлення компетентнісної особистості таким чином, що минуле реально формується теперішнім і має множинні латентні зв'язки з ним, отже, хибною є думка, що минуле відбулося і людина не в змозі щось у ньому змінити. Насправді, особа дослідника трансформує і суб'єктивує власні уявлення, уособлюючи в дослідженні свою ментальність та індивідуальність, які водночас є відображенням колективної свідомості його сучасників. Саме ментальність як «звичка», автоматизм, стереотип свідомості і психіки являють у суб'єктивній реальності суб'єктів «сліди» минулого, яке «тлумачить нас». Ментальний рівень організації і функціонування людської психіки є минулим, яке живе в сучасному. У сьогоднішньому нашому суспільстві ми маємо таку ситуацію, коли минуле і сучасне тісно взаємодіють, виступають як активні, рівноцінні і рівнозначні за силою впливу одне на одне. Минуле не менш активне, ніж той, хто його пізнає, незалежність суб'єкта пізнання – ілюзія [4].

У контексті пошуків *нової етики* Г. Йонас доходить висновку, що класична етика в явній або неявній формі виходить із декількох нерозривно пов'язаних настанов, які вимагають перегляду у зв'язку із характером людських дій. Перш за все, фундаментальним принципом традиційної етики є переконання в тому, що природа людини й природа речей, які у своїх сутнісних властивостях незмінні й невразливі (це пояснюється антропоцентризмом традиційної позиції). Однак нещодавно людство постало перед шокуючим фактом – природа вразлива та її ресурси не безкінечні, у тому числі й її здатність до самовідновлення. Тепер, на думку Г. Йонаса, природа – це те, що залежить від нас. По-друге, Г. Йонас розглядає відповідальність не лише у персональному, а й у колективному вимірі (як відповідальність за наслідки технізованого способу життя). «Евристика страху» – одна з головних складових етики відповідальності Г. Йонаса. Відповідальність має два основних спрямування – на збереження природи та збереження людської гідності. Страх за майбутнє людства, страх перед можливою зміною істотності й вигляду людини стає головним принципом. Як зазначає Г. Йонас, сама передбачувана небезпека повинна слугувати компасом нової етики. Людство не може дозволити собі ризикувати, коли під загрозу поставлене його існування. Тому страх стає необхідним елементом відповідальності. У його контексті повинна відбутися переоцінка всіх цінностей традиційної етики [6].

М. Конш, у свою чергу, розглядає досвід як чинник зворотного зв'язку на теперішнє – думка в минулому вже відбулося – вона була обміркована, і це дає нам можливість слідувати за нею. Щоб слідувати, ми повинні вкладати зусилля в міркування, ніхто інший не може обдумати за нас, але ми можемо перевіряти себе, звіряючись зі знаками, залишеними думкою минулого. Минуле вчить нас саме в плані «мудрості» – тобто реалізованого, здійсненого «єдності життя і

мислення». У сучасній ситуації «людина, будь вона навіть філософом, не знає і не може знати, чи існує мислення про неї саму і про її ставлення, як людини, до реального в цілому, істини. У філософському сенсі вона не знає себе. Але вона мислить себе. Філософ мислить, але він не знає» [7].

На глибоке переконання Е. Левінаса, у європейській традиції домінував стереотип мислення, що тоталізує. Проблема такого способу мислення полягає у відсутності діалогу. Тоталізуюче мислення не здатне почути Іншого, прислухатися до нього, оскільки в Іншому вбачається негативний момент, котрий прагне подолати тоталізуюче мислення [10].

Осмислення викликів сучасної цивілізації і можливих відповідей на них. У політичній філософії Х. Арендт поняття балансу між публічністю і приватністю займає ключове місце для вирішення проблеми співвідношення політики і моралі. У «*Vita activa*» вона вперше висловила припущення, розвинуте в подальших працях, що діяльність поділяється на приватну, яка не виносить «світу публічності» і яка втрачає в ньому свою якісну визначеність, і публічну, суть якої полягає в чіткому проясненні реальної дійсності. Різниця між приватною і публічною сферою зводиться в кінцевому рахунку до різниці між речами, призначеними для публічності і теми, для якої потрібна потаємність. У найпростішому розумінні ці дві сфери означають, що є речі, які мають право на потаємність, і є інші, здатні розгорнутись, лише коли виставлені на всезагальний огляд». Моральній діяльності протипоказана публічність. «Той, хто здійснює добру справу, робить це не для того, щоб показати свою відважність перед іншими» і «як тільки добра справа стає публічно відомою, вона природно втрачає свій специфічний характер добра», – стверджує Х. Арендт [2, с. 97].

Сучасна людина відчужена від себе, від свого ближнього, від природи. Вона перетворена на товар і сприймає свої життєві сили як капітал, який повинен приносити їй максимальний прибуток, можливий в існуючих умовах ринку. Людські стосунки стають, по-суті, відношеннями автоматів, відчужених один від одного. Кожен з яких забезпечує свою безпеку тим, що не виділяється з натовпу, не вирізняється від інших думками, почуттями, діями. Прагнучі якомога менше виділятися з оточення, кожен залишається безмежно самотнім; він сповнений почуття невпевненості, тривоги і вини, яке виникає завжди, коли людина не може подолати свою самотність. Наша цивілізація пропонує багато паліативів, які дають змогу людині не усвідомлювати свою самотність. Насамперед це монотонний хід бюрократизованої механічної роботи, яка сприяє тому, що люди так і не усвідомлюють своїх найголовніших людських прагнень: пристрасного бажання подолання і єднання. А оскільки однієї цієї одноманітної шаблонної роботи недостатньо, людина долає свій несвідомий відчай за допомогою таких же одноманітних шаблонних веселощів – пасивним споживанням звуків і зорових вражень, які пропонуються індустрією розваг; крім того, можна ще отримати задоволення, купуючи все нові і нові речі й швидко

замінюючи їх іншими. По суті, образ сучасної людини близький до того, який зобразив Хакслі у своєму «Прекрасному новому світі»: ситий, гарно одягнений, сексуально задоволений, але позбавлений власного «Я», позбавлений контактів – окрім, хіба що досить поверхових – зі своїми ближніми, що керується лозунгами, які Хакслі коротко формулює так стисло і виразно: «Якщо ти відчувати будеш – суспільство цим загубиш», або: «Не відкладай на завтра задоволення, яке можна отримати сьогодні», або (коронна формула): «У наш час усі щасливі». У наші дні щастя людини полягає в «отриманні задоволеності». Задоволеність полягає у задоволенні від споживання і «поглинання» товарів, зорових вражень, страв, напоїв, сигарет, людей, лекцій, книг, кінокартин – все це споживається, поглинається. Світ – це один великий об'єкт для задоволення нашого апетиту, гігантське яблуко, гігантська пляшка, гігантські материнські груди; усі ми – сосунці, які вічно чекають, вічно чогось сподіваються – і вічно розчаровуються. Наша особистість пристосована до того, щоб обмінювати і отримувати, торгувати і споживати; все – і духовне, і матеріальне – стає предметом обміну і споживання» [8].

Зазначені обставини нашого непростого і вкрай суперечливого часу потребують з'ясування характеру суспільних змін, їх оцінку та вироблення власної ціннісної життєвої позиції, що є «привілеєм» індивідуальної особистості, свідомого, освіченого індивіда, здатного вибудовувати власну «карту свого життя», керуючись відповідним вибором власних ціннісних установок. Характерна ознака особистості її внутрішня автономія самостійного неманіпульованого мислення, у тому числі щодо зовнішніх соціо-політичних обставин. Водночас особистість визначається розвинутим почуттям власної відповідальності за події, до яких вона причетна. Адже особистість це індивідуально-соціальна істота, це свободо-вольове начало людини. Вона насамперед покликана доброякісно виконувати власну «сродну працю» (Г. Сковорода).

Гідність людини як фундаментальна цінність – справжній початок всіх інших прав і свобод людини. Гідність людини – це незрівнянна цінність кожного індивіда, кожної окремої людини в її зв'язках з іншими [9].

Отже, у описаних трьох філософських течіях до поняття соціальної компетентності бачимо, що вони розглядають різні сторони феномену. Згідно всіх проаналізованих поглядів можемо зрозуміти, що соціально компетентний індивід повинен бути рефлексивною особистістю, здатною до осмислення природи власних потреб, відповідальною за вчинки та життя в цілому. Він повинен усвідомлювати всю філософську площину виборів, що він робить у повсякденному житті (у відносинах з собою та світом), їх вплив на подальше життя його цінності та перспективи. Саме це й може зробити його максимально соціально компетентним.

Список використаної літератури

1. **Адо Пьер.** Философия как способ жить: Беседы с Жанни Карлие и Арнольдом и. Дэвидсоном / Пер. с франц. В. А. Воробьева. – М. ; СПб. : Изд-во «Степной Ветер»; «Коло», 2005. – 288 с. (Серия. Катарсис»). 2. **Арендт Х.** Vita activa или о деятельной жизни / Х. Арендт. – СПб. : Алетей, 2000. – 437 с. 3. **Барт Р.** Структурализм как деятельность [Электронный ресурс]: электрон. данные. – Минск : Белорусская цифровая библиотека LIBRARY.BY, 26 декабря 2006. – Режим доступа : http://library.by/portalus/modules/philosophy/readme.php?subaction=showfull&id=1167127278&archive=1395574793&start_from=&ucat=&.
4. **Богущий Ю.,** Корабльова Н., Чміль Г. Нова культурна реальність як соціодинамічний процес людинотворення через ролі / Юрій Богущий, Надія Корабльова, Ганна Чміль. – К. : Інститут культурології НАМ України, 2013. – 272 с. 5. **Гончарова-Горяньська М.** Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів / Мар'яна Гончарова-Горяньська // Рідна школа. – 2004. – №7/8 – с. 71–74. 6. **Йонас Г.** Принцип ответственности. Опыт этики для технологической цивилизации / Г. Йонас. – Москва : Айрис-пресс, 2004. – 480 с. 7. **Конш М.** Философская ориентация / М. Конш. – Санкт-Петербург : Наука, 2012. – 274 с. 8. **Лозовой В.,** Сідак Л. М. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці. Монографія. – Х. : Право, 2006. – 256 с. 9. **Наукові записки** Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки / Гол. ред. В. С. Пазенок. – К. : [Електронний ресурс]: КУТЕП, 2016. – Випуск 23. – 351 с. – Режим доступу : <http://www.kutep.ua/upload/content/78/Naykovi-zapiski-23-2016.pdf>.
10. **Sokuler Z.** German Kogen i filosofiya dialoga [German Kogen and Philosophy o fDialogue] / Z. A. Sokuler. – Moskva : Progress-Traditsiya, 2008. – 312 s.

Назмієв А. О. Філософський погляд на формування соціальної компетентності

Статтю присвячено аналізу та розкриттю філософських поглядів на формування соціальної компетентності особистості за трьома течіями: у контексті її самореалізації або мистецтва, пошуків «нової етики», осмислення викликів сучасної цивілізації і можливих відповідей на них. Розглядаючи поняття соціальної компетентності в контексті самореалізації або мистецтва жити науковці наголошують про важливість не тільки усвідомлення теперішнього, а і його зв'язку з минули та майбутнім. Згідно цієї теорії індивід протягом всього життя має розвивати соціальну компетентність приходячи до повної усвідомленості. У контексті пошуків нової етики важливе питання місця людини у світі, що трансформовано, де природа не є бездонною та безграничною, в неї обмежені ресурси. Осмислення викликів сучасної цивілізації і можливих відповідей на них

описує сучасну людину, її прагнення до «поглинання», влади, самотність та ставить питання вибору у сучасному житті.

Ключові слова: соціальна компетентність, рефлексія, самореалізація, індивід.

Назмиев А. А. Философский взгляд на формирование социальной компетентности

Статья посвящена анализу и раскрытию философских взглядов на формирование социальной компетентности личности по трем течениями: в контексте ее самореализации или искусства, поисков «новой этики», осмысление вызовов современной цивилизации и возможных ответов на них. Рассматривая понятие социальной компетентности в контексте самореализации или искусства жить ученые подчеркивают важность не только осознания настоящего, но и его связи с прошедшим и будущим. Согласно этой теории индивид в течение всей жизни должен развивать социальную компетентность приходя к полной осознанности. В контексте поисков «новой этики» важный вопрос места человека в измененном мире, где природа не является бездонной и безграничной, у нее ограниченные ресурсы. Осмысление вызовов современной цивилизации и возможных ответов на них описывает современного человека, его стремление к «поглощению», власти, одиночество, и ставит вопрос выбора в современной жизни.

Ключевые слова: социальная компетентность, рефлексия, самореализация, индивид.

Nazmiev A. Philosophical View on the Formation of Social Competence

The article is devoted to the analysis and disclosure of philosophical views on the formation of a person's social competence in three ways: in the context of its self-realization or art, searching for "ethics", understanding the challenges of modern civilization and possible answers to them. Considering the concept of social competence in the context of self-realization or the art of living, scientists stress the importance of not only understanding the present, but also its connection to the past and the future. According to this theory, the individual throughout life should develop social competence by coming to full awareness. In the context of the search for "new ethics", the important issue of the place of man in the changed world, where nature is not bottomless and boundless, has limited resources. Understanding the challenges of modern civilization and the possible answers to them describes the modern man, his desire for "absorption", power, loneliness, and raises the question of choice in modern life.

Key words: social competence, reflection, self-realization, individual.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.